

บทที่ ๑ สรุป

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อค้นหาทัศนคติของชาวยุโรปที่มีต่อมุสลิมและสาระสำคัญเกี่ยวกับมุสลิมที่ชาวยุโรปต้องการถ่ายทอดสู่สังคมยุโรป ผ่านทางการศึกษาแนวคิดและรูปแบบในการเขียนภาพที่เกี่ยวกับมุสลิมในจิตรกรรมไทยโดยมุ่งเน้นศึกษาภาพจิตรกรรมไทยประเพณีภายในสถาปัตยกรรมประเภทวัดและวังที่มีภาพของมุสลิมปรากฏอยู่

แบ่งเนื้อหาตามลำดับเวลาไว้ 4 ช่วงโดยพิจารณาจากความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดที่มีผลต่อลักษณะของงานจิตรกรรมดังนี้

1. ช่วงที่ 1 สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย
2. ช่วงที่ 2 สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย, สมัยกรุงธนบุรี, สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ระหว่างรัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 2
3. ช่วงที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ ระหว่างรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 4
4. ช่วงที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ ระหว่างรัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 6

เนื้อหาในภาพจิตรกรรมประเพณีสะท้อนโลกทัศน์ของชาวยุโรปในแง่มุมต่างๆ แสดงถึงวิถีชีวิตภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและปัจจัยแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนตามยุคสมัย เรื่องราวของมุสลิมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสยามจึงปรากฏในภาพจิตรกรรมผ่านโดยมีความเชื่อมโยงกับบทบาทและความสัมพันธ์ของมุสลิมในสังคม เริ่มจากการเข้ามามีบทบาทในด้านต่างๆ ในฐานะคนแปลกหน้า บทบาทของมุสลิมเริ่มมีความชัดเจนในช่วงเวลาที่อาณาจักรอิสลามเรืองอำนาจประกอบกับความสามารถและความน่าเชื่อถือของพ่อค้ามุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียที่ประสบความสำเร็จทางการค้าจนได้รับความไว้วางใจให้ช่วยเหลือกิจการของราชสำนัก ในขณะที่มุสลิมเชื้อสายต่างๆ เช่น อินเดีย จีน มลายู อาหรับ และจีน นั้นได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในแต่ละพื้นที่และมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมืองในรูปแบบที่ต่างกัน

รูปแบบความสัมพันธ์ในสังคมที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อเนื้อหาของมุสลิมในภาพ ในพื้นที่บริเวณราชธานีในภาคกลาง มุสลิมจะเป็นชนส่วนน้อยที่อาศัยร่วมกับชุมชนศาสนาอื่นๆ ภาพของมุสลิมส่วนใหญ่จึงมักเป็นชนชั้นผู้นำที่มีบทบาทในราชสำนักที่แทรกให้เข้ากับเนื้อหาของภาพรวม ในขณะที่พื้นที่ในภาคใต้เน้นประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม วัดส่วนใหญ่ในอดีตอยู่รอบนอกของเมืองและมีการถ่ายทอดภาพของมุสลิมในรูปแบบที่แตกต่างจากภาคกลาง เป็นเรื่องราวในชีวิตประจำวัน

1. สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย : มุสลิมในฐานะแขกจากแดนไกล

สยามเปิดรับศิลปวิทยาการจากต่างชาติเข้ามาพัฒนาประเทศ ในช่วงเวลานั้นอาณาจักรอิสลามที่สำคัญได้แก่ ออตโตมัน ซอฟาเวียห์ และโมกุล มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการค้าและการ

การค้าและขยายบทบาทสู่ราชสำนัก ในขณะที่มุสลิมเชื้อสายต่างๆ เช่น มลายู จีน จาม ชาว กะได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาบ้านเมืองในรูปแบบที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม ด้วยความเชื่อทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากชาวสยาม ภาพมุสลิมที่ปรากฏในฐานะชาวต่างชาติต่างภาษาในช่วงเวลานั้นจึงมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับความเป็น “มิชญาติฐิ” “โฉดเขลา” และ “เดียรถีย” ควบคู่ไปกับวิทยาการที่ก้าวหน้าและศิลปวัฒนธรรมอิสลามที่มีความทันสมัย สะท้อนสถานภาพของมุสลิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นคนนอกที่มีวัฒนธรรมหลากหลายและแตกต่างกับชาวสยามที่เข้ามาทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศในรูปแบบต่างๆ ภาพมุสลิมหลายแห่งเป็นการสืบทอดรูปแบบการเขียนมาจากครูช่างในอดีต และพัฒนารูปแบบไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เช่น ภาพมุสลิมที่อยู่ร่วมกับชาวจีนและฝรั่งในภาพมารผจญ และภาพทหารต่างชาติในชาดกเรื่องต่างๆ

2. สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย-สมัยกรุงธนบุรี-รัชกาลที่ 2 : ร่องรอยอารยธรรมอิสลาม

เมื่อ “ชาวต่างชาติต่างภาษา” ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบ้านเมืองและกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสยาม เนื้อหาในภาพจึงเปลี่ยนไป แม้ภาพจิตรกรรมฝาผนังจะเป็นงานศิลปะที่ถ่ายทอดเรื่องราวและวิถีชีวิตของช่างเขียนและผู้อุปถัมภ์การสร้างวัดที่สืบทอดกันมา ภาพมุสลิมหลายแห่งจึงยังเป็นการสืบทอดรูปแบบการเขียนมาจากครูช่างในอดีต

อย่างไรก็ตาม เนื้อหาในภาพจิตรกรรมประเพณีจึงสะท้อนโลกทัศน์ของชาวสยามในแง่มุมต่างๆ แสดงถึงวิถีชีวิตภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและปัจจัยแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนตามยุคสมัย เช่น ภาพมุสลิมที่อยู่ร่วมกับชาวจีนและฝรั่งในภาพมารผจญ, ภาพมุสลิมโปกผำสระบันชีม้ายูบริเวณนอกกำแพงเมืองใน มโหสถชาดก หรือภาพลูกเรือมุสลิมในพระมหาชนกชาดก ซึ่งเป็นภาพที่ได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ช่างเขียนได้นำลักษณะเด่นของมุสลิมที่ได้พบเห็นในสังคมหรืองานศิลปะประเภทต่างๆ มาถ่ายทอดในงานจิตรกรรม นอกจากนี้ ยังปรากฏภาพทวารบาลชาวเปอร์เซียบนบานประตูในเชิงสัญลักษณ์แทนที่ภาพของเทวดาและยักษ์ที่เคยมีในอดีต เช่น วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

3. สมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 4 : อาคันตุกะต่างวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงในระดับโลกทำให้ต้องปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ มีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวต่างชาติต่างภาษาในสยามเพื่อทำความเข้าใจอาคันตุกะต่างวัฒนธรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม มีการกล่าวถึงมุสลิมที่อยู่ร่วมกันในสังคมสยามในชีวิตประจำวันมากขึ้น ปรากฏภาพมุสลิมเชื้อชาติต่างๆ บนบานประตูหน้าต่างวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารในลักษณะของการจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวต่างชาติ นอกจากนี้ ยังปรากฏภาพวิถีชีวิตของมุสลิมที่อยู่ร่วมกันในสังคมกับชนชาติต่างๆ ในฐานะที่เป็น “ภาพกาก” ซึ่งปรากฏมากขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา เช่น วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร และ วัดปทุมวนารามราชวรวิหาร

4. สมัยรัชกาลที่ 5 – 6 : ได้พระบรมโพธิสมภาร

ในช่วงเวลานี้ อาณาจักรอิสลามทั่วโลกได้ทยอยลดบทบาทจนกระทั่งสิ้นสุดลงทั้งหมดหลังการล่มสลายของอาณาจักรออตโตมันในสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ยุโรปทวีความสำคัญและแผ่อำนาจไปทั่วโลก สยามได้ปรับเปลี่ยนนโยบายการบริหารประเทศให้ตอบรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกและต้องการผู้นำในสาขาต่างๆมาร่วมในหน่วยงานที่เกิดขึ้นใหม่ มุสลิมในสยามจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาบ้านเมืองและมีความผูกพันกับสังคมสยามมากขึ้น ทุกชาติทุกภาษาในสยามมีความเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้พระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ ปรากฏภาพของมุสลิมในฐานะพลเมืองที่อยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของ “องค์อัครศาสนูปถัมภก” ร่วมกับประชาชนที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมได้เป็นอย่างดี

ภาพของมุสลิมในจิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่จะปรากฏในเชิงสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการอธิบายเนื้อหาของภาพให้เข้าใจได้ดีขึ้น เป็นการสืบทอดมาจากการเขียนในอดีต แนวคิดการเขียนและเนื้อหาที่ปรากฏได้พัฒนาไปตามยุคสมัยและได้สะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมในแต่ละช่วงเวลา องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นน่าจะใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมในสังคมไทยปัจจุบันอันเป็นสังคมพหุลักษณะ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสู่การพัฒนาทางสังคมอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมแบบบูรณาการ

ประเด็นสำคัญ ช่วงเวลา	มุสลิมในฐานะที่เป็น ชาวต่างชาติต่างภาษา	บทบาทหน้าที่ของ มุสลิมในสังคม	ศิลปวัฒนธรรม อิสลาม
1. แยกจากแดนไกล			
2. ร่องรอยอารยธรรมอิสลาม			
3. อาคันตุกะต่างวัฒนธรรม			
4. ได้พระบรมโพธิสมภาร			